

Щурат Т.Г.

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету
внутрішніх справ

ДОКАЗОВА ЦІННІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ НЕГЛАСНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Основою формування результатів проведення ОРО та НСРД є негласно отримана та зафіксована інформація, у т.ч. та що отримана від та (або) за участю негласних працівників, яка згідно законодавства повинна використовуватися у кримінальному процесі.

Використання негласно отриманої інформації з позиції ОРД має здійснюватися відповідно до ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 99 КПК України [1, ст. 91] матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам КПК, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

Результати проведення ОРО та інші матеріали ОРС заведених стосовно осіб, які причетні до готування злочинну підлягають реалізації і традиційно використовуються як приводи та підстави для початку досудового розслідування, а також для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами. Матеріали ОРС також використовуються для попередження, виявлення, припинення і розслідування злочинів, розвідувально-підбивних посягань проти України, розшуку злочинців та осіб, які безвісти зникли тощо.

Доказова цінність результатів проведення ОРО беззаперечна. Будучи документальним та, у випадках аудіо- та відеофіксації, наглядним відображенням подій за участю фігурантів в їх динаміці, зафіксована на технічних носіях інформація вказує на фактичні дані, що повинні стати доказами, і, поза сумнівом, вона сприяє здійсненню правосуддя. Взагалі мета оперативного документування в цілому зумовлена відповідним переліком обставин, що підлягають доказуванню по кримінальному провадженню, і які, в свою чергу, впливають з положень ст. 91 КПК України [1, ст. 91].

Однак, для окремого документування характерним є орієнтованість на завчасно визначений слідчим чи оперативним підрозділом предмет докумен-

тування, як то факт зустрічі, передачі-отримання фігурантом певних предметів або речей, учинення ним протиправних, підготовчих чи інших дій тощо. В залежності від виду злочину має свою специфіку і коло обставин, що підлягають негласному документуванню.

Інформація, отримана при проведенні ОРО із залученням негласних працівників, може використовуватися і з метою організації та проведення самих слідчих (розшукових) дій на етапі досудового розслідування.

Матеріальним відображенням проведених ОРО або НСРД є протоколи з відповідними додатками, що складаються у відповідності до ст. 252 КПК [1, ст. 252]. Додатками до цих протоколів слід уважати матеріали аудіо- та відеозапису, магнітні та інші носії інформації, яка зафіксована на них за допомогою відповідних технічних засобів.

Ці додатки утворюються процесуальним шляхом і їх не можна відокремлювати від відповідних протоколів, а ймовірність сумнівів у їх достовірності є мінімальною. Проте, виходячи зі змісту КПК [1, ст. 223] існує можливість призначення експертизи цих додатків до протоколів.

У такому разі використання вказаних додатків у якості доказів взагалі стає можливим тільки після проведення відповідної експертизи.

Матеріали аудіо-, відеозапису особи можуть виконувати ще функцію об'єктивізації доказів, наочно захищаючи доказову базу від перекручень та фальсифікацій.

У аспекті підтвердження показань потерпілих, свідків та інших учасників процесу використання результатів оперативно-технічного документування дозволяє запобігти, протистояти й нейтралізувати протизаконний вплив розроблюваного або інших зацікавлених осіб, оскільки при реалізації матеріалів документування забезпечується комплекс заходів, спрямованих на захист носіїв інформації з тим, щоб не допустити використання неякісних чи викривлених фактичних даних, фальсифікацій під час їх перевірки й оцінки, неналежного їх використання тощо.

Використання в якості доказів інформації, отриманої від негласних працівників, які залучаються до проведення оперативно-розшукових операцій та НСРД. Як правило негласні працівники надають свідчення в ході досудового розслідування та судового розгляду на умовах анонімності, тобто під «псевдонімом» або вигаданими анкетними даними.

Ч. 2 ст. 256 КПК [1, ст. 256] вимагає проводити допит осіб, які були залучені до проведення НСРД, із збереженням у таємниці відомостей про них та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки, передбачених законом. Маються на увазі заходи безпеки, передбачені п. ж) ч. 1 ст. 7 та ст. 15 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [3]. Тобто заходи безпеки, спрямовані на забезпечення конфіденційності відомостей про особу (анонімності).

Зумовлені практикою проблеми надання анонімних свідчень потребують якнайскорішого вирішення шляхом деталізації у відповідних

нормативних актах порядку здійснення заходів безпеки, що істотно зачіпають права інших учасників.

КПК України передбачає можливість допиту в якості свідків штатних негласних працівників ОВС, перш за все працівників підрозділів оперативно-технічних заходів та оперативної служби НП.

Відмінність організаційно-тактичних засад забезпечення анонімності щодо штатних негласних працівників (окрім поліцейських «під прикриттям») полягає у тому, що ці особи продовжують повсякденне виконання своїх службових обов'язків на негласних засадах у підрозділах оперативної служби, оперативно-технічних заходів тощо.

Якщо у кримінальному процесі допускається повна або абсолютна анонімність, то вся персональна інформація про особистість свідка залишається в таємниці.

Важливо зазначити, що у світлі того впливу, який показання анонімних свідків чинять на права підозрюваного (обвинуваченого), їх використання має встановлюватися Законом з чітким визначенням умов, які забезпечать баланс між необхідністю забезпечення анонімності негласного працівника і правом підозрюваного (обвинуваченого) на справедливий судовий розгляд. На рівні Постанов Пленуму вищих судових інстанцій (Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду із розгляду цивільних та кримінальних справ) слід звернути увагу суддів на положення про обмеження, виходячи з внутрішнього переконання суддів, ваги та доказової цінності свідчень особи, яка приймає участь у кримінальному судочинстві під псевдонімом, у разі, якщо такі свідчення не підкріплюються іншими доказами.

Для визнання доказового значення інформації, отриманої при проведенні оперативно-розшукових операцій і НСРД теоретичний і практичний інтерес має їх діагностика з позиції вивчених критеріїв – належності, достовірності і допустимості.

Вбачається за необхідне виділення двох основних форм використання інформації, отриманої при проведенні оперативно-розшукових операцій і НСРД із залученням негласних працівників:

- у протоколах, складених за результатами їхнього проведення, та у відповідних додатках до них (матеріали аудіо-, відеозапису тощо);
- шляхом надання свідчень негласними працівниками на умовах анонімності.

Поєднання цих двох форм у практичній діяльності значно зміцнює доказову цінність результатів ОРО та НСРД шляхом підвищення рівня достовірності за рахунок сукупного підтвердження істинності зафіксованої інформації. Синхронізовані зі свідченнями негласних працівників матеріали аудіо-, відеозапису особи у цьому випадку також виконують функцію об'єктивізації доказів, наочно захищаючи наявну доказову базу від ймовірних перекручень та фальсифікацій з боку зацікавлених осіб.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: від 13 квітня 2012 р. : за станом на 05.01.2017 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.
2. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 18 лютого 1992 р. : за станом на 05.01.2017р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.
3. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві [Електронний ресурс] : закон України від 23 грудня 1993 р. : за станом на 08.10.2016 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.
4. Бояров В. І. Про деякі проблеми захисту окремих учасників кримінального судочинства [Текст] / В. І. Бояров, О. В. Рохненко // Вісник Верховного Суду України. – 1999. – № 5. – С. 35-37.
5. Пацалова Т. Проблеми забезпечення безпеки потерпілих та свідків у кримінальному судочинстві [Текст] / Т. Пацалова // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 9. – С. 138-140.
6. Good practices for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime [Текст] / United Nations Office on Drugs and Crime. - New York : UNITED NATIONS, 2008. – 112 p.